

Taalbeleid

Gymnasium Felisenum



Anja Eijgenberger, coördinator taalbeleid 2019-heden
Versie: november 2022

INHOUD

INHOUD	2
TAALBELEID	3
1. Inleiding	3
2. Visie en missie	4
3. Signalering taalachterstand of dyslexie.....	5
1. TAALACHTERSTAND	6
1. NEx.....	6
2. NT2	6
2. DYSLEXIEBELEID	8
1. De definitie van dyslexie.....	8
2. Overdracht aan het Voortgezet Onderwijs	8
3. Diagnostiek.....	8
4. Begeleiding en ondersteuning.....	9
5. Samenwerking met ouders	9
6. Extra hulp en faciliteiten voor leerlingen met dyslexie	10
7. Eindexamenregeling voor dyslectische leerlingen	11
8. Organisatie en communicatie	12
9. Professionalisering	12
10. Kwaliteitsbeleid en evaluatie	12
BIJLAGE 1: DE DEFINITIE VAN DYSLEXIE	13
BIJLAGE 2: PROTOCOL VERKLANKING	16
1) Verklanking bij toetsen.....	16
2) Verklanking van alle leermiddelen.....	24

TAALBELEID

1. Inleiding

In dit beleid staat beschreven hoe er op het Gymnasium Felisenum wordt omgegaan met taalachterstanden en dyslexie in de ruimste zin van het woord; van signalering tot het monitoren van dyslectisch verklaarde leerlingen. Het doel van dit document is de lezer inzicht te verschaffen in de manier waarop er op het Felisenum omgegaan wordt met taalachterstanden, dyslexie en dyslectische leerlingen.

Taalbeleid is de structurele en strategische poging van een schoolteam om de onderwijspraktijk aan te passen aan de taalleerbehoeften van de leerlingen, met het oog op het bevorderen van hun algemene ontwikkeling en het verbeteren van hun onderwijsresultaten. Taalbeleid ontstond in de jaren '90 van de vorige eeuw als beleid voor taalzwakke of allochtone leerlingen, maar het is inmiddels algemeen aanvaard dat taalbeleid zich niet beperkt tot specifieke doelgroepen. We onderscheiden twee typen taalbeleid: breed en smal.

Breed taalbeleid

Breed taalbeleid richt zich op de taalontwikkeling van alle leerlingen; elke leerling moet aan het eind van de opleiding een bepaald taalniveau hebben bereikt. De inhoud van de taalondersteuning sluit aan bij de rest van het curriculum. Taaldocenten en leraren van andere vakken werken hiertoe samen, bijvoorbeeld door afspraken te maken over het gewenste taalniveau, bijvoorbeeld in verslagen en werkstukken. Taalontwikkelen lesgeven of taalgericht vakonderwijs is in deze brede opvatting een eis aan alle docenten, die hierin worden begeleid en geschoold. De ontwikkeling van (vak)taal krijgt aandacht in elke les van elk schoolvak. Op het Felisenum is er geen breed gedragen taalbeleid.

Smal taalbeleid

Smal taalbeleid richt zich op het wegwerken van deficiënties, de verbetering van taalfouten of het behalen van een bepaalde taaltoets. Taalbeleid is dan een vorm van achterstandsbeleid, waarbij taalvaardigheid 'smal' wordt opgevat: schoolse taalkennis (spelling, grammaticale regels) die eenmalig aangeboden, geoefend en getoetst worden. Het krijgt doorgaans vorm in de opvang van taalzwakke leerlingen, bijspijkertrajecten en steunlessen. Dit beleid valt bij het Felisenum onder het zorgteam; de zorgcoördinator en de taalcoördinator.

Referentiekader Taal

Het Referentiekader Taal is op veel scholen het richtinggevende document voor moedertaalonderwijs en voor taalbeleid. [Referentiekader taal - SLO](#)

Het Referentiekader Taal beschrijft voor vier taaldomeinen wat leerlingen zouden moeten kennen en kunnen op verschillende momenten in hun schoolloopbaan:

1. Mondelinge taalvaardigheid: gesprekken, luisteren en spreken;

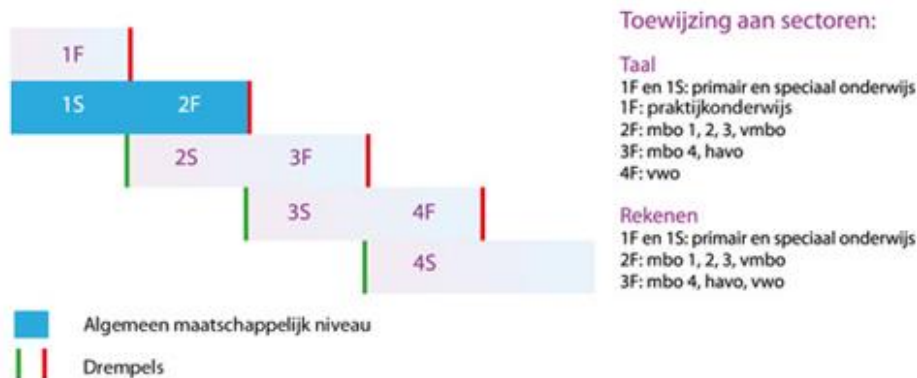
2. Lezen: zakelijke teksten en fictie teksten;
3. Schrijven;
4. Begrippenlijst en taalverzorging.

Het referentiekader bestaat uit fundamentele niveaus en streefniveaus. Het fundamentele niveau (1F) is de basis die zo veel mogelijk leerlingen moeten beheersen. Het streefniveau (1S) heeft iedereen nodig om te kunnen participeren in de maatschappij.

Voor leerlingen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en mbo gelden de volgende eindniveaus:

- 1F en 2F/1S voor primair onderwijs en speciaal onderwijs
- 2F/1S voor vmbo en mbo 1, 2 en 3
- 3F voor mbo-4 en havo
- 4F voor vwo

Eind groep 8 zou 75% van de leerlingen voor alle vier de domeinen minimaal niveau 1F moeten beheersen en zoveel mogelijk niveau 2F/1S. Voor het gymnasium is 2F vereist.



2. Visie en missie

Het Gymnasium Felisenum wil met dit document bereiken dat alle docenten en alle ouders goed op de hoogte zijn van:

- wat het Felisenum biedt aan taalondersteuning;
- van wat dyslexie inhoudt;
- wat de dyslectische leerling van de school mag verwachten en
- wat wij van de leerling zelf verwachten.

De visie op dyslexie is dat wij als school de handicap erkennen en de dyslectische leerlingen waar dat mogelijk is, graag ondersteunen op het gebied van faciliteiten, maar dat wij anderzijds van deze leerlingen ook een extra inspanning verwachten met betrekking tot taalverzorging in de breedste zin en het volgen van remediërende trainingen wanneer dit noodzakelijk wordt geacht. Ook verwachten wij dat de leerling in

eerste instantie zelf initiatief neemt wanneer hij of zij extra inspanningen van het personeel verwacht.

3. Signalering taalachterstand of dyslexie

Aan het begin van het schooljaar maken alle eersteklassers (ook de leerlingen die al een dyslexieverklaring hebben vanuit het PO) een uitgebreide taalscreening in een computerlokaal om het referentieniveau vast te stellen en mogelijke achterstanden aan het licht te brengen. Er wordt getoetst middels het online screeningmateriaal van Kurve Muiswerk. Deze screening duurt in totaal twee uur. De taaltoets behelst de onderdelen: spelling, tekstbegrip, woordkennis, zinsbouw, luisterteksten, grammatica en flitslezen. De taalcoördinator interpreteert de toetsresultaten en registreert de signalering van onderpresteren in Magister. Na de screening krijgen de leerlingen die op één of meerdere onderdelen onder de 2F scoren een brief thuisgestuurd met daarin studietips om zelf mee aan de slag te gaan, een dwingend advies voor taalondersteuning of een advies voor extern vervolgonderzoek naar dyslexie. Voor laatstgenoemde groep leerlingen wordt de mogelijkheid tot een oudergesprek met de taalcoördinator geboden. De tweede groep leerlingen wordt ingeroosterd in het taalondersteuningsuur: Nederlands Extra (NEx). De leerling krijgt een account voor de elektronische leeromgeving van NUMO waarin desgewenst modules kunnen worden aangeboden en worden aangepast aan het niveau van de leerling.

Aan het eind van het eerste jaar wordt alle eerstejaars opnieuw een screening afgenomen om de groei in het referentieniveau te meten. Aan bod komen de gebieden luisteren, lezen en taalverzorging. Taalverzorging is uitgesplitst naar spelling, werkwoordspelling, grammatica en leestekens. Ook deze afname is volledig online en duurt ongeveer negentig minuten. Als blijkt dat een leerling nog niet op niveau 2F werkt of dat de groei tegenvalt, kan de leerling in klas 2 zelfstandig (verder) werken aan desbetreffende modules in het online oefenmateriaal van NUMO.

De onderbouw wordt afgesloten met eenzelfde screening in toetsweek 3 van klas 3. Aan de hand van die niveaumeting wordt een passend ondersteuningsprogramma aangeboden voor de bovenbouw als blijkt dat een leerling dan nog niet op 3F-niveau kan functioneren.

1. TAALACHTERSTAND

Onder een taalontwikkelingsachterstand (TOA) wordt verstaan: een achterblijvende taalontwikkeling als gevolg van onvoldoende (kwalitatief) taalaanbod vanuit de omgeving (ofwel een 'blootstellingsachterstand'). Zo hebben kinderen uit gezinnen waar thuis een andere taal dan Nederlands wordt gesproken vaak een blootstellingsachterstand in het Nederlands. De thuistaal is dan wel goed ontwikkeld. TOA kan voorkomen bij kinderen in hun thuistaal (ook bij kinderen waarvan de thuistaal Nederlands is) als het taalaanbod ontoereikend is en/of als de kwaliteit van het taalaanbod onvoldoende is (geweest) voor het onderwijsniveau dat de leerling wil volgen.

1. NEx

Tijdens de lessen Nederlands Extra kunnen de leerlingen de basistaalvaardigheden van het vak Nederlands aanleren en in de praktijk brengen. Voor het ondersteuningsprogramma krijgen de leerlingen een account voor de online leeromgeving van NUMO. Het persoonlijke leerplan dat voor hen is aangemaakt wordt door de taalcoördinator gekoppeld aan de toetsresultaten van de screening. De leerling krijgt door middel van herhaalde toetsing en adaptieve oefeningen binnen de geselecteerde modules maatwerk aangeboden van niveau 'op weg naar 1F' tot en met 2F. Op afstand wordt de leerling gemonitord en tijdens de ondersteuningsuren krijgt de leerling van de aanwezige docent remediërende begeleiding of verlengde instructie bij de aangeboden leerstof. De leerling heeft zelf invloed op de duur van het ondersteuningsprogramma. De leercurve zal aanzienlijk sneller stijgen wanneer de leerling naast het verplichte lesuur thuis meerdere keren in de week tijd besteed aan het inoefenen.

2. NT2

Heeft een leerling een andere moedertaal dan het Nederlands (NT2 = Nederlands als 2e Taal) en is er behoefte aan taalondersteuning? Leerlingen die langer dan 6 jaar in Nederland kunnen zich ook inschrijven voor NEx. Dat kan tot en met het eindexamenjaar. Wanneer een leerling korter dan 6 jaar in Nederland onderwijs heeft gevolgd, heeft hij/zij recht op vergoede externe taalhulp van een remedial teacher. Die hulp is professioneel en is specifiek gericht op NT2-problemen. Die hulp legt bovendien minder druk op onze eigen zorg en geniet daarom onze voorkeur.

De schooldirecteur beslist of de leerling extra tijd krijgt om het examen te maken. De leerling moet dan aan 3 voorwaarden voldoen:

- Er is sprake van onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal en;
- Nederlands is niet de moedertaal en;
- Er is minder dan 6 jaar onderwijs in Nederland gevolgd.

De schooldirecteur mag de leerling ook toestemming geven om een woordenboek te gebruiken. Bijvoorbeeld een vertalend woordenboek van en naar de moedertaal. Voor dit

hulpmiddel maakt het niet uit hoe lang de examenkandidaat in Nederland naar school gaat.

2. DYSLEXIEBELEID

1. De definitie van dyslexie

Er bestaan verschillende definities van dyslexie (zie Bijlage 1: De definitie van dyslexie). De verschillende definities van dyslexie komen echter in grote lijnen met elkaar overeen. Alle beschouwen dyslexie als een lees- en/of spellingprobleem dat ernstig en hardnekkig is en dat gedifferentieerd dient te worden van laaggeletterdheid als gevolg van een gebrekkig onderwijsaanbod en als gevolg van een bredere omgevings-, neurologische, sensorische en/of gedragsproblematiek of verstandelijke beperkingen. Voor andere interpretaties van de definitie; zie Bijlage 1.

2. Overdracht aan het Voortgezet Onderwijs

Wanneer een leerling instroomt vanuit het basisonderwijs op het Gymnasium Felisenum en in aanmerking wil komen voor een faciliteitenkaart, wordt de ouders gevraagd het onderzoeksverslag van de orthopedagoog met daarin de diagnose dyslexie in kopie aan te leveren bij de zorgcoördinator. Hij of zij zorgt dan voor een faciliteitenkaart die in overleg met de leerling wordt opgesteld.

3. Diagnostiek

Na de signalering in de eerste klas volgt een adviesgesprek met ouders, leerling en taalcoördinator. Wanneer uit het gesprek blijkt dat de ouders de leerling in aanmerking willen laten komen voor vervolgonderzoek naar dyslexie, vragen de ouders zelf bij een orthopedagoog het dyslexieonderzoek aan. Voor middelbare scholieren wordt dyslexieonderzoek en dyslexiezorg niet meer vergoed door de gemeenten. Ook kan er tegenwoordig door ouders geen beroep meer worden gedaan op de ziektekostenverzekering. Wel heeft een leerling met een dyslexieverklaring recht op aanpassingen in het onderwijs. Hangende het onderzoek krijgt de leerling van onze zorgcoördinator een tijdelijke faciliteitenkaart.

Voor het onderzoek kan het soms helpend zijn dat schriftelijk werk van de leerling overlegd kan worden aan de orthopedagoog. Dan kan ertoe besloten worden de leerling op school nog een aantal toetsen af te nemen, de zogenaamde dyslexiedictees *Het wonderlijke weer*, *De nieuwe kerk*, *De keukendeurkruk*, *EMT*, *Hoe gevaarlijk is een tekenbeet* of *De klepel*. Deze kunnen dan meegegeven worden aan de leerling. Ook kunnen de toetsen van andere vakken worden opgevraagd om meer inzicht te verschaffen in de problematiek. Het is daarom van groot belang dat de leerlingen hun toetsen bewaren!

Ouders hebben de vrije keus in welke externe instantie zij willen schakelen. Orthopedagogen die bekend zijn met leerlingen van het Gymnasium zijn:

- Beatrijs Brand [School Psychologische Praktijk Beatrijs Brand](#)
- PraktijkWijs [Praktijk wijs – Uw kind centraal](#)

4. Begeleiding en ondersteuning

De (mate van) problematiek kan verschillen per dyslectische leerling en daarmee ook de behoefte aan extra faciliteiten en ondersteuning. De begeleiding van leerlingen met dyslexie moet zoveel mogelijk binnen de klas plaatsvinden, waarbij de docent rekening houdt met de leerling. Er wordt dan ook niet standaard begeleiding buiten de klas geboden aan dyslectische leerlingen.

In feite zijn alle collega's verantwoordelijk voor de begeleiding en ondersteuning van dyslectici. Zij zorgen ervoor dat er sprake is van een duidelijke structuur in de les, dat leerlingen extra tijd krijgen voor het maken van toetsen en opdrachten in de les en zij streven ernaar niet-specifieke en specifieke vakdidactische ondersteuningsmogelijkheden te gebruiken in de les. De taalcoördinator zorgt ervoor dat alle collega's op de hoogte zijn van de ondersteuningsmogelijkheden die docenten kunnen gebruiken in hun lessen.

Buiten de les is de taalcoördinator verantwoordelijk voor de zorg die verleend wordt aan dyslectische leerlingen. Hij of zij is hij of zij het aanspreekpunt voor de ouders van de leerling en leerlingen die dat nodig hebben kunnen bij de taalcoördinator terecht met vragen en klachten rondom hun handicap. De zorgcoördinator levert de faciliteitenkaart. Over het algemeen is de faciliteitenkaart afdoende om de problemen van deze handicap te ondervangen. Remedial teaching voor dyslectici wordt intern niet geboden. Maar in overleg is het mogelijk een dyslectische leerling met taalachterstand op te nemen in het programma van Nederlands Extra.

5. Samenwerking met ouders

De ouders vormen een belangrijke partner in de zorg voor de dyslectische leerling. Als leerlingen op welk niveau dan ook worden uitgenodigd voor een vervolgonderzoek wordt de ouders eerst om toestemming gevraagd. Ook wanneer een leerling extra ondersteuning wenst van de taalcoördinator, gebeurt dit altijd na overleg met de ouders. Van ouders wordt verwacht dat zij hun kind zo goed mogelijk thuis helpen en begeleiden met bijvoorbeeld het plannen en organiseren van het schoolwerk, het overhoren van geleerde stof en het nakijken van in te leveren werk. Ouders van leerlingen die voor het eerst te maken krijgen met een dyslectisch kind op school worden na verloop van tijd gebeld door de dyslexiecoördinator om te vragen hoe het gaat. Ook kunnen de ouders ervoor kiezen om na een positieve diagnose een gesprek aan te vragen met de taalcoördinator waarin de gevolgen van de diagnose wat betreft het schoolwerk besproken kunnen worden.

6. Extra hulp en faciliteiten voor leerlingen met dyslexie

Wanneer uit het diagnostisch onderzoek duidelijk is gebleken dat een leerling dyslectisch is dan krijgt de leerling een dyslexieverklaring. Er is over hem/haar een rapport gemaakt waarin door een erkend deskundige (een psycholoog of orthopedagoog met minimaal BIG-registratie²) wordt verklaard dat de betreffende leerling in aanmerking komt voor tegemoetkomingen. Een kopie van dit rapport dient in het lvs-dossier te zijn opgenomen. Deze officiële dyslexieverklaring is onbeperkt geldig, ook voor vervolgonderwijs. Hierin staat beschreven welke belemmeringen de leerling ondervindt en bij welke hulp de leerling gebaat is. Ouders dienen de dyslexieverklaring goed te bewaren. Alleen aan leerlingen met een geldige dyslexieverklaring kunnen de faciliteiten voor het examen worden verleend, ook kan er bij een vervolgstudie naar gevraagd worden. Naar aanleiding van de gegevens uit het dyslexierapport en in overleg met de leerling wordt door de zorgcoördinator een dyslexiekaart ingevuld. Op de kaart staat aangegeven van welke faciliteiten de leerling gebruik kan maken om de nadelige gevolgen van dyslexie te beperken. De leerling dient deze kaart altijd bij zich te hebben.

Standaardfaciliteiten

20 procent extra tijd tijdens toetsen, toetsopgaven met een lettertype van minimaal 11 met een regelafstand van 1,5 en een aangepaste correctie van spelfouten bij de talen. Tevens staan er op de kaart de plichten vermeld die een leerling heeft ten aanzien van zijn of haar handicap. Bij de vrije opdrachten die thuis gemaakt worden zullen dyslectische leerlingen namelijk extra moeite en verantwoordelijkheid in acht moeten nemen om het werk in correcte taal te kunnen inleveren. De adviezen van de externe onderzoekspartner zullen in de rechten worden meegenomen. Ieder jaar kan de leerling samen met de mentor de faciliteiten evalueren. Aan de hand van deze evaluatie kan bij het zorgteam worden aangevraagd eerder toegestane faciliteiten bij te stellen.

Mogelijke faciliteiten

- Extra tijd; de leerlingen krijgen 20% extra tijd voor een toets of een vermindering van het aantal vragen.
- Soepeler rekenen van spellingfouten.
- Mondelinge leesbeurten beperken. Wij adviseren de docenten om mondelinge leesbeurten bij dyslectische leerlingen zoveel mogelijk te beperken. De meeste dyslectische leerlingen hebben veel moeite met het hardop lezen van teksten, vooral als ze onverwachts een beurt krijgen. Indien nodig kan aan de leerling de mogelijkheid gegeven worden om de leesbeurt van tevoren (thuis) voor te bereiden en/of op te nemen.
- Computer en laptop; Gebruik van computer of laptop is toegestaan in de les of bij toetsen.
- Gebruik maken van een voorleesprogramma (zie Bijlage 2: Protocol verklanking)

Beoordeling van toetsen

- Elke leerling wordt geacht de betekenis (vertaling) van het woord te kennen. Hierop worden voor dyslectici geen uitzonderingen gemaakt.

- Wanneer de spelling geen onderdeel uitmaakt van de getoetste leerstof, worden spellingfouten, grammaticale- en stijlfouten niet meegerekend op een toets.
- Ondanks dat er sprake is van verschillende vormen en verschillende mate van dyslexie, wordt voor elke dyslectische leerling dezelfde aanpak bij het nakijken van toetsen gehanteerd.

Talen in de bovenbouw

Vanwege de behoorlijke inspanningsverplichting wordt dyslectici ten zeerste afgeraden naast de verplichte talen (Nederlands, Engels en Latijn of Grieks) een andere moderne vreemde taal te kiezen.

Nederlands

Alleen bij schrijfopdrachten zijn de spelfouten relevant in de beoordeling. Alle leerlingen kunnen 10 procent van het cijfer verliezen op spelling. De spelfouten van dyslectici tellen hierbij half zo zwaar als die van niet-dyslectici. Op het centraal examen wordt voor de beoordeling van spel- en taalfouten geen onderscheid gemaakt.

Grieks/Latijn

De spelling is bij de klassieke talen niet relevant.

Spellingbeoordeling van toetsen van dyslectici in de onderbouw

Bij de correctie van spelfouten, kijken de docenten of het geschreven woord fonetisch klopt. In dat geval wordt het woord niet fout gerekend. Wijkt het woord ook fonetisch af of is het onherkenbaar dan wordt het gezien als fout.

Grammaticabeoordeling van toetsen van dyslectici in de onderbouw

Bij de beoordeling van grammaticafouten worden geen uitzonderingen gemaakt voor dyslectici.

7. Eindexamenregeling voor dyslectische leerlingen

De overheid komt eindexamenkandidaten met dyslexie tegemoet in een aantal voorzieningen die staan vastgelegd in Artikel 55 van het eindexamenbesluit.

“Artikel 55: De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd, met dien verstande dat aan de overige bepalingen in dit besluit wordt voldaan. Hij doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de inspectie.”

Voor meer en actuele informatie over de examenregelingen voor dyslectische leerlingen in de bovenbouw verwijzen we naar: Examenblad eindexamenbesluit.

[Dyslectische kandidaten - Examenblad](#)

[wetten.nl - Regeling - Eindexamenbesluit VO - BWBR0004593 \(overheid.nl\)](https://wetten.nl/Regeling-Eindexamenbesluit-VO-BWBR0004593-overheid.nl)

[bijlage 2 Regeling hulpmiddelen ce vo 2022 def vs1.pdf \(examenblad.nl\)](#)

[kandidaten met een ondersteunings-behoefte - brochure centrale examens vo 2022 - 13 september 2021 - versie 1.0.pdf \(examenblad.nl\)](#)

8. Organisatie en communicatie

In principe is de taalcoördinator (TC) verantwoordelijk voor de communicatie met ouders, leerlingen en collega's. De zorgcoördinator (ZC) registreert en communiceert naar mentoren en docenten via Magister welke leerlingen een dyslexiekaart hebben en welke leerlingen in een onderzoekstraject zitten op het moment van aanname. De ZC registreert ook nieuwe dyslexieverklaringen. De TC registreert in Magister welke leerlingen een onderzoekstraject ingaan na de taalscreening en welke leerlingen er intern extra taalondersteuning krijgen. Deze informatie wordt gedeeld en besproken met mentoren en betreffende docenten Nederlands.

9. Professionalisering

Om de docenten in staat te stellen op de juiste manier rekening te houden met dyslectische leerlingen in de les, zal de taalcoördinator aan het begin van ieder schooljaar een informatiebijeenkomst voor docenten organiseren waarin wordt besproken wat het taalbeleid inhoudt, wat dyslexie inhoudt, wat de gevolgen van dyslexie voor de leerling zijn, op welke manier de leerling tijdens zijn of haar schoolcarrière het best ondersteund kan worden en wat de docenten mogen verwachten aan extra inspanningen van de leerlingen. Ook wordt tijdens deze bijeenkomst het taalbeleid van de school besproken.

10. Kwaliteitsbeleid en evaluatie

Dit beleid wordt jaarlijks geëvalueerd door de taalcoördinator in samenspraak met het zorgteam. Wanneer veranderingen of aanvullingen gewenst zijn, worden deze aangebracht en aan de docenten en andere betrokkenen meegedeeld.

BIJLAGE 1: DE DEFINITIE VAN DYSLEXIE

Er bestaan verschillende definities van dyslexie. De DSM-5 (APA, 2014), de ICD-11 (WHO, 2018), de International Dyslexia Association (Lyon et al., 2003), de Stichting Dyslexie Nederland (SDN, 2016) en het Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling (PDDB 1.0 en 2.0, Blomert, 2006a, 2013; PDDB 3.0, Tijms et al., 2021) hanteren elk hun eigen definitie.

De verschillende definities van dyslexie komen echter in grote lijnen met elkaar overeen. Alle beschouwen dyslexie als een lees- en/of spellingprobleem dat ernstig en hardnekkig is en dat gedifferentieerd dient te worden van laaggeletterdheid als gevolg van een gebrekkig onderwijsaanbod en als gevolg van een bredere omgevings-, neurologische, sensorische en/of gedragsproblematiek of verstandelijke beperkingen. Met uitzondering van ICD-11 hanteert geen van deze hedendaagse definities het criterium van discrepantie tussen IQ en lees- en spellingvaardigheid nog als kenmerk van dyslexie. Dat criterium mag als duidelijk achterhaald beschouwd worden. Belangrijkste verschil is dat sommige definities (IDA, PDDB 1.0 en 2.0) naast de lees- en spellingproblemen tevens de hieraan onderliggende dan wel samenhangende problemen van (neuro)cognitieve aard benoemen, terwijl de andere definities hier op een meer impliciete wijze of helemaal niet aan refereren (zie ook Kearns et al., 2019). Een ander verschil is dat in sommige definities leesproblemen noodzakelijk zijn voor de diagnose (bijv. ICD-11, PDDB), terwijl in andere definities leesproblemen en spellingproblemen beide op zichzelf staand tot de diagnose dyslexie kunnen leiden (bijv. SDN).

Er is desalniettemin een grote gemene deler tussen de beschreven definities. De criteria voor de 'specifieke leerstoornis' bij woordlezen en spellen die gegeven wordt in de DSM-5 omvat deze grote gemene deler. Bovendien is de DSM-5 internationaal gezien het meest gebruikte classificatiesysteem voor psychische stoornissen. **In de DSM-5 is er geen specifieke categorie voor dyslexie opgenomen, maar wordt dyslexie gerangschikt en gedefinieerd binnen de categorie 'specifieke leerstoornis', met als specificatie 'beperking in het woordlezen en/of de spellingvaardigheden'. Binnen de DSM-5 vallen de specifieke leerstoornissen, en daarmee dyslexie, in de groep neurobiologische ontwikkelingsstoornissen.** In deze categorie vallen aandoeningen die hun oorsprong hebben in de ontwikkelingsperiode, en wel voordat het kind de schoolgaande leeftijd bereikt. Deze aandoeningen worden verder gekenmerkt door een atypische ontwikkeling die beperkingen in persoonlijk, sociaal, academisch of beroepsmatig functioneren tot gevolg heeft. De problematiek wordt verondersteld te zijn verankerd in een biologische afwijking van het typische neuro-biologische ontwikkelingstraject (APA, 2014).

Als de criteria van een 'specifieke leerstoornis' uit de DSM-5 (APA, 2014) toegepast worden op het fenomeen dyslexie kan dyslexie als volgt worden gedefinieerd:

A. Moeite met het aanleren en gebruiken van lees- en/of spellingvaardigheden, zoals blijkt uit de persisterende aanwezigheid van minstens één van de volgende symptomen

gedurende minstens zes maanden, ondanks interventies gericht op deze moeilijkheden:

- 1. onnauwkeurig of langzaam en moeizaam lezen van woorden (moeite met accurate of vloeiende woordherkenning; slecht decoderen);*
- 2. moeite met spelling.*

B. De betreffende schoolse vaardigheden zijn substantieel en meetbaar slechter ontwikkeld dan gezien de kalenderleeftijd verwacht mag worden en hebben een significant negatieve invloed op de schoolresultaten en werkprestaties.

C. De leerproblemen beginnen tijdens de schooljaren, maar worden soms pas manifest op het moment dat de betreffende schoolse vaardigheden zwaarder belast worden dan de betrokkene met zijn beperkte vermogens aankan.

D. De leerproblemen kunnen niet beter verklaard worden door verstandelijke beperkingen, niet-gecorrigeerde visus- of gehoorstoornissen, andere psychische of neurologische stoornissen, psychosociale tegenslagen, gebrekkige beheersing van de taal waarin het onderwijs gegeven wordt, of inadequaat onderricht.

Ook de ICD-11 plaatst dyslexie in de categorie neurobiologische ontwikkelingsstoornissen en definieert dyslexie als een leerstoornis met een beperking in het lezen die gekenmerkt wordt door significante en hardnekkige problemen in academische vaardigheden gerelateerd aan lezen, zoals nauwkeurig lezen van woorden en leesvloeiendheid. De leesprestatie ligt aanmerkelijk onder hetgeen verwacht mag worden gegeven de leeftijd en het niveau van intellectueel functioneren en resulteert in een significante belemmering in het schools of beroepsmatig functioneren. De leesstoornis is niet het gevolg van een stoornis in de intellectuele ontwikkeling, sensorische belemmeringen (zicht of gehoor), een neurologische stoornis, een gebrek aan educatie, een gebrekkige beheersing van de taal waarin onderwijs wordt aangeboden, of psychosociale tegenslag (WHO, 2018). Een andere veelgebruikte definitie van dyslexie wordt gegeven door de International Dyslexia Association (Lyon et al., 2003). Deze definitie stelt dat dyslexie een specifieke leerstoornis is met een neurobiologische oorsprong. Dyslexie wordt gekarakteriseerd door problemen met nauwkeurig en/of vloeiend lezen en zwakke spelling- en decodeervaardigheden. Een verstoring in de fonologische verwerkingscomponent van het taalsysteem is de typische oorzaak van deze problemen en de problemen zijn vaak onverwacht gezien andere cognitieve vermogens en de aanbieder van effectieve instructie op school. Secundaire gevolgen die kunnen optreden zijn problemen met leesbegrip en beperkte leeservaring, welke op hun beurt de groei van de woordenschat en algemene achtergrondkennis kunnen belemmeren (Lyon et al., 2003).

Binnen Nederland zijn daarnaast de omschrijvingen door de Stichting Dyslexie Nederland (SDN) en vanuit het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling (PDDB; Blomert, 2006a, 2013; Tijms e.a., 2021) gangbaar. **De SDN definieert dyslexie als 'een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking' (SDN, 2016, p. 7).** In het PDDB 1.0 en 2.0 (Blomert, 2006a, 2013) wordt dyslexie beschreven als een 'subtiel stoornis in de ontwikkeling van de hersenen op basis van een genetische predispositie, die leidt tot verstoringen in de

verwerking van taalspecifieke informatie, die primair tot uiting komt bij de verwerking van fonologisch-orthografische informatie en zich voornamelijk uit in het moeizaam lezen en spellen van woorden' (Blomert, 2006a, p. 6). In PDDB 3.0 wordt, verwijzend naar o.m. DSM-5, dyslexie beschreven als 'een specifieke en hardnekkige lees- en spellingstoornis met een basis in de neurobiologische ontwikkeling, die niet verklaard kan worden door een algemeen leerprobleem, inadequaat onderwijs of sensorische beperkingen' (Tijms et al., 2021, p. 5).

Bronnen

Blomert, L. (2006a). Onderzoek t.b.v. de protocollen voor dyslexie diagnostiek en behandeling (eindrapport projectnummer 608/001/2005). Amsterdam: CVZ.

Blomert, L. (2013). Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling 2.0. Geraadpleegd op 10 oktober 2013.

http://www.kwaliteitsinstituutdyslexie.nl/zzpdfs/protocol_dyslexie_diagnostiek_en_behandeling_2.pdf?jsd=1

Kearns, D.M., et al. (2019). The neurobiology of dyslexia. *Teaching exceptional children*, 51, Issue 3, 175-188.

Lyon, G.R., et al. (2003). A definition of dyslexia, *Annals of Dyslexia*. 53, 1-14.

Tijms, et al. (2021) Protocol Dyslexie Diagnostiek en behandeling – versie 3.0 – Nederlands Kwaliteitsinstituut Dyslexie

BIJLAGE 2: PROTOCOL VERKLANKING

1) Verklanking bij toetsen

Verantwoording keuze ClaroRead

...

Randvoorwaarden inzet ClaroRead

Technische ondersteuning

- ClaroRead, versie voor de laptop. Een pilot op onze school met ClaroRead werkte naar wens.
- Een aantal van de schoollaptops is aangepast en is hierdoor enkel te gebruiken voor het voorlezen van PDF-bestanden met behulp van ClaroRead. Op de laptop is geen internettoegang of Office Pakket beschikbaar.

Organisatie

- De Zorgcoördinator kan toestemming verlenen om in aanmerking te komen voor verklanking.
- De praktische organisatie staat beschreven in de paragrafen 1a t/m 1c. Deze stappenplannen zullen gecommuniceerd worden met de betreffende leerling en docenten.
- Uitvoering door trajectbegeleider, conciërge als back-up i.v.m. parttime beschikbaarheid.

Voorwaarden om in aanmerking te komen voor verklanking bij toetsen

Een leerling heeft recht op verklanking bij toetsen als de leerling aan de volgende voorwaarden voldoet:

- De leerling heeft een dyslexieverklaring.
- De leerling heeft moeite met tempo lezen.
- De leerling is vaak niet binnen de gestelde tijd klaar bij leestoetsen Nederland en bij vakken zoals Engels, Frans Duits, AK, biologie en geschiedenis.
- De leerling maakt snel fouten bij het lezen, zoals vaak net het verkeerde antwoord op de vraag. (Dit is te checken bij docenten.)
- De leerling heeft aantoonbaar baat bij verklanking.

Procedure om toestemming te krijgen voor verklanking bij toetsen

Handelswijze leerlingen klas 1/instromers:

Een leerling met een dyslexieverklaring kan in aanmerking komen voor verklanking bij toetsen.

- Een leerling die bij aanmelding al een dyslexieverklaring heeft, krijgt standaard tijdverlenging en de gele kaart voor dyslexie. Met verklanking bij toetsen willen we eerst de resultaten zonder verklanking afwachten.
- Als er al een eenduidig advies is opgesteld door een deskundige of door de po-school, waarin staat dat de leerling baat heeft bij verklanking bij toets, dan kan deze ondersteuning door de mentor direct worden aangevraagd bij het zorgteam.

Handelswijze leerlingen klas 2-6:

Mentoren ontvangen standaard bij de start van het schooljaar een overzicht van hun leerlingen met een ondersteuningsbehoefte. Bij het eerste mentorgesprek vragen zij *bij de leerling* na of de geboden faciliteiten op de gele kaart moeten worden doorgezet. Voortaan bespreken mentoren met hun dyslectische leerlingen in dit eerste gesprek tevens de behoefte aan verklanking.

Bestaat deze behoefte, dan geeft de mentor de volgende opdrachten aan de leerling **voor ten minste de eerste 6 gemaakte toetsen:**

- 1) houd bij welke toetsen is er een tijdkort is
- 2) ga na waardoor er bij die toetsen een tijdkort is
- 3) ga na of er veel leesfouten worden gemaakt

In een volgend mentorgesprek worden de cijfers en de bijgehouden data van de leerling besproken. Blijkt er behoefte aan verklanking bij toetsen, dan volgt doorverwijzing naar het zorgteam.

Mentor stuurt een mail naar zorg@felisenum.nl met daarin de aanvraag voor verklanking bij toetsen, ouders van de leerling staan in de cc.

Zorg besluit, na navraag bij docenten, of de leerling in aanmerking komt. Navraag gaat over tempolezen, leesfouten en tempo bij toetsen.

- o Groen licht: dan optie aanbieden en doorspreken met leerling.
- o Rood licht: alleen tijdverlenging en gele kaart voor dyslexie.
- o Op de zorglijst Excel komt bij de naam een vinkje bij de kolom "recht op verklanking".

Evalueren

Het evalueren zit ingebouwd in de controlecyclus van de mentorgesprekken.

Communicatie naar ouders en docenten

Zodra de mentor met de leerling de behoefte aan verklanking gaat onderzoeken, worden ouders via een mail op de hoogte gebracht van dit proces.

Stappenplannen Praktische uitvoering

1.a. Stappenplan ClaroRead – algemeen/punten van aandacht

ClaroRead is digitale voorleesondersteuning. Om bij toetsen van deze faciliteit gebruik te maken, moet een leerling officieel dyslectisch zijn en toestemming hebben van leerjaarcoördinator en zorgteam om dit programma te gebruiken.

Vóórdat de leerling toestemming krijgt, dienen we in een gesprek te benadrukken dat onrechtmatigheden zullen leiden tot het niet meer mogen gebruiken van deze faciliteit. Het is bijv. niet mogelijk om uit te sluiten dat een toets op een laptop gekopieerd wordt. Leerlingen die dit toch doen, en zo de toets bijv. verspreiden, wordt de mogelijkheid tot CR ontzegd.

Op school zijn vijf uitgerust met ClaroRead. Deze laptops dienen door de systeembeheerder. Indien nodig, dienen extra laptops aangeschaft te worden.

Vóór iedere toetsweek dienen de laptops gecheckt en bijgewerkt te worden door de systeembeheerder.

Het emailadres toetsen@felisenum.nl zal gebruikt gaan worden door leerlingen voor reserveringen.

Het zorgteam verzamelt het aantal reserveringen. In het voorjaar wordt het gebruik geëvalueerd. Gebruikersgemak voor leerlingen en collega's wordt hierin meegenomen.

1.b. Stappenplan ClaroRead – Versie leerling

ClaroRead is digitale voorleesondersteuning bij toetsen. Om van deze faciliteit gebruik te maken, moet je officieel dyslectisch zijn en toestemming hebben van je leerjaarcoördinator en het zorgteam.

Op laptops van school is ClaroRead geïnstalleerd om toetsen voor te kunnen lezen. Zo vaak als nodig kun je een tekstgedeelte beluisteren. Je gebruikt hiervoor oortjes/koptelefoon die je zelf meeneemt.

Wanneer jij bij een bepaalde toets ClaroRead wilt gebruiken, onderneem dan de volgende stappen:

1. Minimaal één week van tevoren mail je naar toetsen@felisenum.nl. In de mail vermeld je datum, uur, vak en evt. toetsnaam van de toets. Reserveringen worden verzameld en klaargelegd door een medewerker van de trajectbegeleiding.
2. Je informeert z.s.m. de betreffende docent dat je die toets graag met ondersteuning van ClaroRead wil maken. Bespreek duidelijk datum, uur, stof, want de docent moet voor dat moment een digitale toets voor jou regelen.
3. Op het moment van de toets haal je zelf de gereserveerde laptop op bij de administratie.

4. Je neemt oortjes/koptelefoon mee naar het moment van de toets. Dit dient een exemplaar *met een snoer* met rond stekkertje te zijn, geen blue tooth.
5. In het lokaal krijg je van je docent een USB met daarop de toets in Pdf-formaat. Na de toets wordt de USB weer ingenomen. De toets laat je gewoon op de USB staan, het is niet toegestaan iets op de laptop te zetten.
6. Laptop lever je z.sm. na de toets weer in, en in ieder geval diezelfde dag. De laptops blijven altijd op school.

De docent regelt voor jou de toets in digitale vorm, die jij op een USB ontvangt. Naast ClaroRead kun je ook altijd een papieren versie van de toets vragen, voor het overzicht. Je maakt de toets gewoon met pen en papier, tenzij je anders gewend bent. (Wanneer jij óók een laptop gebruikt om je antwoorden te noteren, stem dan even af met Mw. Jansz. In dat geval zul je gebruik gaan maken van twee laptops.)

Vragen, opmerkingen, opvallende zaken? toetsen@felisenum.nl

1.c. Stappenplan ClaroRead – Versie docent

ClaroRead is digitale voorleesondersteuning. Om bij toetsen van deze faciliteit gebruik te maken, moet een leerling officieel dyslectisch zijn en toestemming hebben van leerjaarcoördinator en zorgteam om dit programma te gebruiken.

Op geheel uitgekleden en afgeschermd laptops van school kan een toets in Pdf-formaat gelezen worden door het programma ClaroRead. Een leerling kan zo vaak als nodig een tekstgedeelte laten voorlezen. De leerling gebruikt hiertoe oortjes/koptelefoon.

Wanneer een leerling deze faciliteit toegewezen krijgt, treden onderstaande stappen in werking. We hebben een werkwijze willen ontwikkelen die de verantwoordelijkheid zo veel mogelijk bij de leerling legt en die weinig extra's van de docent vraagt.

Acties leerling:

1. Reserveren laptop: minimaal één week van tevoren mailen naar toetsen@felisenum.nl. In de mail vermelden van datum, uur, vak, en evt. toetsnaam. Reserveringen worden verzameld door Leonique Jansz van de trajectbegeleiding, zij legt een laptop klaar.
2. Jou z.s.m. informeren dat hij/zij die toets met ondersteuning van ClaroRead wil maken.
3. Op het moment van de toets de gereserveerde laptop ophalen bij administratie.
4. Oortjes/koptelefoon meenemen naar het moment van de toets. Dit dient een exemplaar met een snoer met rond stekkertje te zijn, geen blue tooth.
5. Tijdens het toetsuur van de docent de USB met daarop de toets in Pdf-formaat in ontvangst nemen.

6. Laptop z.s.m. zelf retourneren, uiterlijk dezelfde dag. De laptops zijn eigendom van de school en blijven in het gebouw.

Acties docent:

1. De betreffende toets opslaan in Pdf-formaat en deze op het moment van de toets paraat hebben *op een USB*. (Aangezien de laptop afgeschermd is, is via een USB de enige mogelijkheid.)
2. Bij het weer innemen van de USB (steekproefsgewijs) nagaan of de leerling je toets niet op de laptop heeft opgeslagen. Onrechtmatigheden svp melden bij het zorgteam.

Naast de digitale versie, kun je de leerling ook een papieren versie van de toets geven, voor het overzicht. De leerling kan de toets verder gewoon maken met pen en papier. Wanneer de leerling voor het schrijven óók gebruik maakt van een laptop, bijvoorbeeld in verband met een onleesbaar handschrift, dan gebruikt de leerling twee laptops.

**KANDIDATEN MET EEN ONDERSTEUNINGSBEHOEFTE |
BROCHURE CENTRALE EXAMENS VO 2022 Versie 1.0 p.11-13**

3.4 VERKLANKING (AUDIO)

Op grond van de deskundigenverklaring kan de directeur aan een kandidaat met een leesbeperking het recht op audio (voorlezen) toekennen. Bij de centrale examens kan de verklanking op drie manieren worden uitgevoerd:

- door gebruik te maken van een Daisy audio-cd (Digital Accessible Information System);
- door middel van spraaksynthese waarbij de digitale tekst omgezet wordt in computerspraak;
- door een toezichthouder op verzoek incidenteel te laten voorlezen.

Een voorlezer is alleen toegestaan als een ander adequaat middel ontbreekt. Dat geldt bijvoorbeeld bij leesteksten in de cspe's (daarvoor wordt geen audio geleverd), of bij de meeste examens voor Daisy in het tweede tijdvak.

Als een kandidaat recht heeft op audio en NIET vertrouwd is met spraaksynthese, dan is een individuele voorleeshulp de adequate aanpassing bij het centraal examen. Deze aanpassing zal dus in het algemeen worden toegepast als een leerling in het eerste tijdvak Daisy gebruikte en in het tweede tijdvak een ander vak herkanst dan Nederlands of Engels. Alleen deze beide vakken zijn beschikbaar in het tweede tijdvak. Bij digitale centrale examens is verklanking in Facet beschikbaar voor alle varianten.

3.4.1 Verklanking (audio): de Daisy audio-cd

Als een dyslectische kandidaat recht heeft op audio, kan de directeur bij de papieren centrale examens een Daisy audio-cd bestellen. Dit geldt niet voor de cspe's beroepsgericht. De Daisy audio-cd bevat ingesproken tekst (natuurlijke spraak) van de

tekst van het examen (teksten, vragen, eventuele bronnen). De Daisy audio-cd kan worden afgespeeld in een speciale Daisy-speler of op een computer of laptop. Op een computer of laptop is speciale Daisy-afspeelsoftware nodig, gratis te downloaden van www.daisy.org/amis. Het speciale Daisy-format is geschikt om te navigeren tussen bijvoorbeeld tekst en vragen. Ook is onder meer het leestempo te regelen. De bediening vergt weinig oefening; zeker bij gebruik via de computer/laptop werkt een en ander zeer overzichtelijk. Om te oefenen kunnen er Daisy audio-cd's worden besteld met oude examens. Deze kunt u bestellen door te mailen naar Dedicon: klantenservice@dedicon.nl. Vermeld uw naam- en adresgegevens. Geef ook aan of het oefenexamen voor een blinde, slechtziende of dyslectische kandidaat is.

N.B. De Daisy-afspeelsoftware kan haperen bij het gebruik ervan bij een device met Windows 10 erop geïnstalleerd. Dit komt omdat er al lange tijd geen update meer heeft plaatsgevonden van de software. Omdat er ook geen update meer zal gaan plaatsvinden, zal de Daisy audio-cd niet lang meer worden gebruikt door het CvTE, zie hiervoor het tekstvak aan het einde van deze paragraaf. Bij vroegere versies van Windows dan Windows 10 is de afspeelsoftware goed te gebruiken.

3.4.1.1 Eerste tijdvak

De Daisy audio-cd voor het eerste tijdvak wordt op bestelling geleverd. U bestelt de spraaksynthese-cd's en Daisy-audio-cd's via het 'Opgaveformulier aantal examenkandidaten'. Voor de papieren centrale examens bb en kb wordt Daisy alleen geleverd voor Nederlands, Engels, Duits, Frans en Spaans. Voor de papieren centrale examens Russisch, Turks en Arabisch wordt géén Daisy geleverd maar een verklankbare pdf. Om verschillende logistieke redenen wordt de Daisy uitsluitend op cd geleverd.

Als tijdens het examen gebruik wordt gemaakt van een Daisy-speler of computer/terminal zonder cd-speler, heeft de school de volgende mogelijkheden:

- a. aanschaf van losse, op de usb-poort aan te sluiten dvd-spelers;
- b. overzetten van het Daisy-bestand op een usb-stick of geheugenkaart. Dit mag direct voorafgaand aan de examenzitting gebeuren, maar dan wel onder toezicht en volgens strikte regels;
- c. plaatsing van het bestand op het beveiligde netwerk, eveneens kort voor de examenzitting volgens strikte regels.

3.4.1.2 Tweede tijdvak

Daisy voor het tweede tijdvak wordt voor alle schooltypen uitsluitend geleverd voor Nederlands en Engels. De Daisy's Nederlands en Engels tweede tijdvak worden zondermeer geleverd aan alle scholen. De tweede-tijdvak-Daisy wordt in een enkel exemplaar geleverd. De school kan, binnen de examenruimte en onder toezicht direct voorafgaand aan de afname, het geleverde exemplaar kopiëren (op cd's, of usb-sticks of geheugenkaarten). Zie ook hier Procedures bij installatie/vergroten.

Als de kandidaat die in het eerste tijdvak Daisy heeft gebruikt, geen ervaring heeft met

verklankbare pdf's en een ander vak dan Nederlands of Engels herkanst, dan dient de school in het tweede tijdvak te zorgen voor een individuele voorleeshulp. Voor niet-gebruikers klinkt computerspraak (spraaksynthese) onnatuurlijk. Het vergt gewenning. Vaste gebruikers hebben er geen moeite mee. Uit (internationaal) onderzoek blijkt voor gebruikers met enige oefening (ervaring) geen verschil in leerrendement tussen natuurlijke en kunstmatige spraak. Omdat van de Daisy gebruiker niet kan worden verwacht dat hij zich in de zeer korte tijd tot de herkansing vertrouwd maakt met spraaksynthese, mag daar de individuele voorleeshulp worden ingezet. In alle andere gevallen geldt de algemene regel dat als het CvTE een adequate voorziening biedt (verklanking in Facet, spraaksynthese of Daisy bij papieren examens), die voorziening moet worden benut en een individuele voorleeshulp dus niet is toegestaan.

3.4.1.3 Afschaffen Daisy audio-cd vanaf examenjaar 2023

Het CvTE onderzoekt de mogelijkheid om vanaf schooljaar 2022-2023 de examens die via Daisy audio worden gemaakt, op een andere wijze aan te bieden aan de scholen. De cd zal worden vervangen, scholen hoeven dan geen Daisy-speler(s) meer te gebruiken of de afspeelsoftware te downloaden. Hetzelfde bestand zal te verkrijgen zijn als op de Daisy audio-cd, dus; de tekst van het examen wordt voorgelezen, het gaat om natuurlijke spraak. Scholen zullen via een mailing via Examenblad.nl op de hoogte worden gehouden over de verandering omtrent de Daisy audio-cd.

3.4.2 Verklankbare pdf's (spraaksynthese)

Dyslectische kandidaten die recht hebben op audio kunnen gebruikmaken van spraaksynthese. Daarbij zet de computer de digitale tekst via spraaksynthesesoftware om in spraak. De school kan beschikken over verklankingssoftware, waarmee de verklankbare pdf kan worden voorgelezen. Een bestand dat geschikt is voor spraaksynthese, wordt geleverd als pdf. Het bestand bevat het examen in een opmaak die identiek is aan die van het papieren examen. De pdf wordt geleverd op cd-rom in kandidaat-aantallen conform de bestelling door de school. Het vooraf openen van de envelop is niet toegestaan. Het CvTE zorgt voor een bestand dat geschikt is voor spraaksynthese. Enkele papieren examens zijn hiervan uitgezonderd:

- Fries (daarvoor zijn nog geen stemmen leverbaar);
- Latijn en Grieks (Latijnse en oud-Griekse spraak is niet beschikbaar);
- Russisch, Turks, Arabisch (zeer kleine aantallen kandidaten).

Van de examens Russisch, Turks en Arabisch kan wel een verklankbare pdf worden geleverd, de speciale taalvoorzieningen (schakelen van de ene naar de andere taal) ontbreken. Van de examens Fries, Latijn en Grieks kan wel een Daisy worden geleverd. Spraaksynthesesoftware kan veel mogelijkheden bieden die bij centrale examens niet zijn toegestaan, bijvoorbeeld een digitaal woordenboek of een woordvoorspeller. De school dient erop toe te zien dat verboden zaken niet worden gebruikt. Dat geldt ook voor verbinding van de computer met de buitenwereld via internet of e-mail.

3.4.2.1 Spraaksyntheseprogramma's

Er zijn verschillende spraaksyntheseprogramma's op de markt, uiteenlopend in prijs en in mogelijkheden. Veel van de extra mogelijkheden van duurdere programma's kunnen zinvol zijn buiten de centrale examens, maar zijn niet toegestaan bij het centraal examen. Wat verklankingskwaliteit betreft ervaren gebruikers weinig verschillen tussen de programma's. Dat geldt ook voor de verklanking in Facet. Vaak maken de programma's gebruik van eenzelfde stemmenleverancier. Wat in ieder geval niet mag is een programma dat het examen uploadt naar de cloud om het daar te verklanken. Het verbod op internet en het vanzelfsprekende verbod op het naar "buiten" brengen van het examen voor afloop van de afname, maakt dat deze programma's niet toelaatbaar zijn.

Een programma met veel niet toegestane mogelijkheden vergt toezicht. Sommige leveranciers komen de scholen tegemoet met een press-to-test voorziening waarbij alle niet-examenvoorzieningen worden geblokkeerd. Andere bieden een lightversie van het programma zonder de niet toegestane voorzieningen.

Daarnaast kan het incidenteel voorkomen dat tekst in een plaatje, zoals een cartoon of in een grafiek niet verklankbaar is. Als dat zich voordoet en de kandidaat heeft behoefte aan voorlezen, kan de kandidaat aan een toezichthouder vragen dat enkele stukje tekst voor te lezen. Omdat het slechts zal gaan om zeer incidentele situaties, hoeft de kandidaat daarvoor niet in een aparte ruimte te worden geplaatst.

3.4.3 Keuze tussen spraaksynthese en Daisy

Spraaksynthese of Daisy – wat is het beste voor de kandidaat? Dat is niet een vraag die pas bij het centraal examen aan de orde hoort te komen, maar al eerder bij onderwijs en begeleiding.

Daisy ligt door zijn natuurlijke spraak goed in het gehoor, biedt uitstekende navigatiemogelijkheden, bijvoorbeeld tussen tekst en vraag, en is zeer eenvoudig te bedienen. Spraaksynthese klinkt wat 'onwennig' de eerste keer, maar frequente gebruikers weten de voordelen te waarderen. Grootste voordeel: de gebruiker kan in beginsel elk digitaal tekstbestand verklanken, zonder afhankelijk te zijn van het inspreken ervan. Daarnaast waardeert de gebruiker het feit dat in de voorgelezen tekst de cursor meeloopt. Dat stimuleert ook om te blijven lezen.

Concreet bij het centraal examen: de kandidaat zal in het algemeen gebruiken wat hij in het onderwijs gebruikt. Wie gewend is aan spraaksynthese, kan zonder veel moeite bij het centraal examen Daisy gebruiken, al mist hij dan enkele faciliteiten waaraan hij gewend was, zoals de meelopende cursor. Wie gewend is aan Daisy met natuurlijke spraak, kan bij het centraal examen naar alle waarschijnlijkheid niet zo makkelijk uit de voeten met spraaksynthese.

Let op: Als bij het centraal examen geen Daisy audio-cd wordt geleverd (zoals in het tweede tijdvak, met uitzondering van Nederlands en Engels, dient de school te voorzien in een individuele voorleeshulp. Een individuele voorleeshulp mag NIET gebruikt worden uitsluitend omdat de kandidaat dat prettiger vindt dan de geleverde voorzieningen.

Daisy of natuurlijke spraak wordt dus NIET geleverd voor:

- de papieren examens BB en KB (m.u.v. Nederlands en de moderne vreemde talen);
- de papieren examens tweede tijdvak (m.u.v. Nederlands en Engels);
- digitale examens.

Het is te verwachten dat spraaksynthese op termijn de Daisy als standaard voorziening voor leeshulp zal verdringen, in ieder geval bij de examens in het voortgezet onderwijs. Het feit dat de lezer bij digitale teksten niet meer afhankelijk is van de productie door anderen, wordt door de gebruikers als een groot voordeel gezien. Ook is eigenlijk elke tekst tegenwoordig digitaal beschikbaar.

2) Verklanking van alle leermiddelen

Procedure verklanking leermiddelen

De leerling met dyslexie mag gebruik maken van de luisterversie van de schoolboeken. Deze is door ouders zelf te bestellen via Dedicon. De kosten hiervoor zijn voor rekening van de ouders tenzij dit voor hen niet haalbaar is.

In principe raden wij deze leesversie van de leerboeken aan voor die vakken waar de leerling veel tekst moet lezen en voor gebruik bij het maken van het huiswerk in de thuissituatie. In de klas is gebruik van voorleesboeken alleen in overleg mogelijk.